

Justitiedepartementet

Remissyttrande över betänkandet Stärkt skydd för
domstolarnas och domarnas oberoende
(SOU 2025:56)*Inledning*

Högsta domstolen har beretts tillfälle att lämna synpunkter på det rubricerade betänkandet från Domarutredningen 2024. Remissvaret begränsas till frågor som rör Högsta domstolens verksamhet och justitierådens ställning.

6.3, 9.5 och 11.3. Överprövningen i allmän domstol

Högsta domstolen tillstyrker förslaget om att Domaransvarsnämndens beslut som huvudregel ska kunna överklagas till Svea hovrätt och därefter Högsta domstolen.

Högsta domstolen anser dock att det – i överensstämmelse med 2020 års grundlagskommittés förslag – bör krävas prövningstillstånd i Högsta domstolen även i de fall ärendet gäller skiljande från anställningen, avstängning eller förflyttning. Ärendet har då redan prövats i två instanser, där även första instansen har en högt kvalificerad sammansättning. En möjlighet att överklaga till två domstolsinstanser utan krav på prövningstillstånd i den högre instansen riskerar att leda till utdragna processer även i fall som saknar principiellt intresse. Utredningen gör en jämförelse med vissa ärenden som rör advokater, som kan överklagas till Högsta domstolen utan prövningstillstånd. För de ärendetyperna är dock Högsta domstolen första och enda domstolsinstans.

7.4.3, 11.3 och 12.5. En särskild prövningsordning för justitieråd

Högsta domstolen tillstyrker förslaget om att den prövningsordning som föreskrivs i 11 kap. 8 § regeringsformen ska tillämpas också vid handläggningen av frågor om innehållande av anställningsförmåner under avstängningstid, tillåtlighet av ofrivillig förflyttning och skyldighet att upphöra med en förtroendskadlig bisyssla.

Till skillnad från vad utredningen föreslår bör det dock ankomma på riksdagens ombudsmän (JO) – inte Domstolsstyrelsen – att föra talan i Högsta domstolen respektive Högsta förvaltningsdomstolen också om saken gäller skyldighet för justitieråd att upphöra med en förtroendskadlig

bisyssla. Det kan förutses att även en sådan talan skulle kunna aktualisera generella spörsmål om justitierådets ställning och oberoende, varför det framstår som ändamålsenligt med en enhetlig ordning för att väcka och utföra talan mot justitieråd i någon av de högsta domstolarna.

12.3. Vissa bestämmelser i LOA bör anpassas för ordinarie domare

Högsta domstolen tillstyrker förslaget om att en bisyssla ska anses förtroendskadlig om den kan rubba förtroendet för domarens opartiskhet eller oberoende.

Därutöver har utredningen föreslagit att en bisyssla ska anses förtroendskadlig inte bara om den kan skada domstolens anseende, utan också om den kan skada *rättsväsendets* anseende. Utredningen har dock inte närmare utvecklat vad som är syftet med tillägget och vilka ytterligare fall detta avser träffa. Eftersom rättsväsendet innefattar inte bara domstolar utan flera andra myndigheter av sinsemellan olikartad karaktär är det svårt att överblicka vilka konsekvenser ändringen kan få. Det framstår exempelvis inte som helt givet i vilka fall en bisyssla för en domare är förtroendskadlig för polisen. Ändringen kan skapa osäkerhet om förbudets omfattning och bör därför inte genomföras på nuvarande underlag.

12.4 och 12.5. Beslutsordningen i fråga om bisysslor

Enligt nuvarande ordning är en domstolschef behörig att lämna ett besked till en domare på domstolen, som står i begrepp att åta sig en bisyssla, att bisysslan inte föranleder någon åtgärd från arbetsgivarens sida.

Utredningens förslag får förstås så att domstolschefen kommer att sakna möjlighet att lämna ett motsvarande besked. Inte heller Domstolsstyrelsen kommer att kunna godkänna en bisyssla annat än indirekt, genom att avstå från att väcka talan mot domaren sedan han eller hon påbörjat bisysslan. Den föreslagna ordningen kan antas leda till att domare avstår från att åta sig bisysslor – även godtagbara sådana – för att på så sätt undvika risken för att bisysslan i ett senare skede blir föremål för prövning, med den förtroendskada och andra olägenheter som en sådan prövning skulle kunna föra med sig. Det har inte i betänkandet redovisats några skäl för en sådan begränsning av domares möjligheter att åta sig bisysslor.

Med hänsyn till vad som nu anförts bör den ändringen göras att en framställan hos Domaransvarsnämnden respektive talan i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen om skyldighet att upphöra med en bisyssla förutsätter att domstolschefen har gjort en anmälan om att bisysslan kan antas vara förtroendskadlig (jfr 7 kap. 11 § förslaget till lag om ändring i lagen, 2026:00, om domstolar och domare). Såvitt avser domstolschefer egna bisysslor bör Domstolsstyrelsen ha motsvarande roll. Därigenom uppnås att en domare som fått besked från domstolschefen respektive Domstolsstyrelsen att en viss bisyssla är godtagbar kan förlita sig på att någon åtgärd inte kommer att vidtas mot honom eller henne med anledning av bisysslan.

17.5. Vissa frågor om benämning av domare i den nya lagen om domstolar och domare

Högsta domstolen delar utredningens bedömning att det kan finnas skäl att överväga nya titlar för ordföranden och avdelningsordföranden i Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen. Högsta domstolen anser emellertid att titeln justitieråd bör behållas för samtliga domare i de högsta instanserna. I dag uttrycks detta genom att ett justitieråd är tillika ordförande och ett justitieråd tillika avdelningsordförande. För det fall frågan blir föremål för fortsatta överväganden bör därför nya titlar, till exempel president och vice president, utformas på motsvarande sätt.

17.13. Andra beslut som kan påverka en ordinarie domares oberoende eller självständighet

I avsnitt 17.13 diskuterar utredningen möjligheten att låta samtliga beslut som kan inverka på domarens oberoende eller självständighet bli prövade av Högsta domstolen som sista instans. Högsta domstolen konstaterar att det inte lämnas några förslag på författningsändringar i detta hänseende och avstår därför från att yttra sig över utredningens överväganden i den delen.

För Högsta domstolen

Stefan Johansson

I handläggningen har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Agneta Bäcklund, Dag Mattsson, Petter Asp, Malin Bonthron, Eric M. Runesson, Stefan Reimer, Cecilia Renfors, Johan Danelius, Anders Perklev, Margareta Brattström, Katrin Hollunger Wågnert och Erik Sjöman.

Föredragande har varit justitiesekreteraren Henning Eriksson.